

УДК 930.001

Л.О. ГОЛУБНИЧА, О.В. КАДАНЕР

КЛАСИФІКАЦІЯ СУЧАСНИХ ДЖЕРЕЛ ПЕДАГОГІЧНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

© Голубнича Л.О., 2020

<http://orcid.org/0000-0002-8252-9893>

© Каданер О.В., 2020

<https://orcid.org/0000-0001-8671-284X>

<http://doi.org/10.34142/2312-2471.2020.63.03>

У статті розглядаються сучасні види джерел педагогічної історіографії. Вивчення джерел є невід'ємною частиною будь-якої історичної науки. Враховуючи, що педагогічна історіографія розглядає розвиток педагогіки та педагогічних поглядів вчених, дуже важливо простежити останні тенденції в освітній думці. Але епохи змінюються, і сьогодні цей процес є дуже швидким, тому з'являються нові типи джерел. Таким чином, доцільно досліджувати ці джерела. Тому метою статті є вивчення сучасних видів джерел педагогічної історіографії. Завданнями є: виявити, розрізнити та описати інноваційні типи джерел педагогічної історіографії у порівнянні з традиційними; детально розробити класифікацію зазначеного явища. Відповідно до поставленої мети та завдань використовувалися такі когнітивно-узагальнюючі методи дослідження, як аналіз та узагальнення досліджень в історіографії, джерелознавства, педагогічної історіографії та педагогічного джерелознавства. Результати дослідження проблеми дозволили зробити наступні висновки. Сучасні джерела педагогічної історіографії, як і традиційні, можна розділити на типи, сім'ї та види; два з трьох видів педагогічних джерел історіографії (а саме усні та письмові) мають своє відображення в сучасних засобах зберігання та передачі інформації; сучасні види усних джерел можуть бути представлені усними доповідями вчених, виступами на дебатах, лекційними курсами; консультаціями науковців; обговоренням питань освіти; он-лайн педагогічними конференціями та вебінарами; популярними ток-шоу по телебаченню і радіопередачам, проте деякі з них можуть існувати і в традиційній формі (це виступи вчених, консультації науковців, обговорення проблем освіти); всі традиційні сім'ї письмових джерел педагогічної історіографії (а саме розповідні, дидактичні та документальні) мають своє відображення в сучасних засобах зберігання та передачі інформації; всі види письмових джерел можна знайти як у традиційних, так і в сучасних формах, виняток становлять блоги; всі різновиди джерел мають важливе, але не однакове значення для педагогічної історіографії. У статті розроблено та представлено умовну класифікацію сучасних джерел педагогічної історіографії.

Ключові слова: класифікація, сучасний тип джерел, сучасний вид джерел, педагогічна історіографія, джерело педагогічної історіографії.

Holubnycha L.O., Kadaner O.V. Classification of Pedagogical Historiography Modern Sources

The research describes pedagogical historiography modern sources; their conditional classification is presented. As pedagogical historiography studies pedagogical science as well as educational ideas developing, it is extremely significant to contemplate the means of relevant data storage and transmission, which reflect that development and to deliberate conditional classification of such sources. Moreover, rapidly changing world and innovative technologies have caused appearing new types of sources. Thus the researched problem is really topical. So the aim of the manuscript is to research modern types of pedagogical information keeping and transmission. The tasks are to discover and characterize pedagogical historiography modern sources; to clarify conditional classification of those sources. As for the research methods applied for solving the tasks, they were traditional theoretical research methods, in particular analysis and synthesis. As a result of the issue under study we have distinguished several types, families and kinds of the considered phenomenon as well as traditional pedagogical historiography sources. The results also have revealed that oral and written sources can be reflected both in modern and traditional means of data storage and transmission: today practically all traditional oral and written sources of pedagogical historiography are presented and kept in digital or electronic versions. The only one quite new kind of written sources, which does not have an equivalent in traditional (paper) form, has been discovered. That kind is a blog. In addition, the manuscript has developed and offered a conditional classification of modern sources of pedagogical historiography.

Keywords: *classification, modern type of sources, modern kind of sources, pedagogical historiography, source of pedagogical historiography.*

Постановка проблеми. Успіх будь-якого дослідження значною мірою залежить від того, наскільки він відповідає потребам часу. На сучасному етапі розвитку нашої держави перед істориками педагогіки стоїть завдання осягнути прогресивні ідеї минулого з погляду сучасності, адже історія педагогіки працює на сьогоднішній день, щоб, використовуючи позитивні підходи минулого, можна було вирішити сучасні проблеми, схожі до тих, що виникали раніше в педагогічній науці та практиці. Однак відомо, що справжня інновація у будь-якій справі, особливо у такій складній, як освіта та виховання, можлива лише на міцній науковій основі, критичному використанні історичного та педагогічного досвіду минулого. Придбання таких знань застерігає від зайвих помилок та «захоплень» від відкриття давно відкритого [13, с. 54]. Таким чином, існує стійкий інтерес до історико-педагогічних проблем [19, с. 6].

Щодо педагогічної історіографії, то це наука, яка накопичує та робить доступним перелік усіляких історико-педагогічних думок, демонструє їхню життєздатність та відбиття на сучасних педагогічних умовах; аналізує шляхи та напрями історико-педагогічних досліджень, їх передумови, умови та чинники, їх типологію, динаміку та географію, їх наступність та взаємозв'язок [11, с. 19]. Тож компонент історіографії має стати обов'язковим у дослідженнях історико-

педагогічного характеру. Він має важливе значення для визначення завдання дослідження, адже необхідно з'ясувати, чого вчені вже досягли в конкретному питанні, які саме їх досягнення та недоліки. Аналіз історіографії питання, у свою чергу, ґрунтується на вивченні джерел педагогічної історіографії. Отже, з одного боку, ретельне вивчення джерельної бази є запорукою об'єктивних і достовірних результатів будь-якого наукового історичного знання, а з іншого, – на думку вчених, «ступінь усвідомлення теоретичної та практичної значущості класифікації може вважатися показником методологічної зрілості будь-якої історичної наукової дисципліни» [16, с. 83], тому це важливо для розвитку науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій демонструє інтерес науковців до зазначеної проблеми. Переважно вчені аналізують існуючі праці з певних історико-педагогічних питань або намагаються прослідкувати розвиток історико-педагогічної науки. Піднімаються також окремі проблеми теорії та методології педагогічної історіографії.

Стосовно загальних методичних питань педагогічного джерелознавства, існує думка, що вони розглядалися скоріше інтуїтивно, не покладаючись на спеціально розроблену теорію та на досягнення попередників [16, с. 89]. Питання щодо класифікації історичних педагогічних джерел вивчав Д. Раскін [16].

Аналізуючи сучасні праці більш конкретно, відмітимо, що вчені (Л. Вестгоф [4], А. Галлего [3], Н. Гупан [10], Я. Калакура [12], Т. Фалейс [1; 2]) глибоко досліджують не лише теоретичні, методологічні та практичні питання історіографії та джерелознавства (Н. Коляда [13]), але також висвітлюють зв'язки цих історичних наук, активно обговорюючи класифікацію джерел (Л. Голубнича [7; 8], О. Петренко [14]), науковий апарат історіографії та джерелознавства, його структуру та джерельну базу історіографії (Л. Голубнича [9], І. Стражникова [18]).

Однак попередні дослідження не повністю описали питання сучасних видів джерел педагогічної історіографії. Крім того, запропонована умовна класифікація сучасних джерел педагогічної історіографії (Л. Голубнича [9]) підлягає уточненню.

Формулювання цілей статті. Мета та завдання. Мета рукопису – вивчення сучасних видів джерел педагогічної історіографії. Завдання: з'ясувати, розрізнити та описати інноваційні типи джерел педагогічної історіографії порівняно з традиційними; уточнити класифікацію згаданих явищ.

Методи дослідження. Відповідно до мети та завдань нашого дослідження ми використовували такі теоретичні когнітивно-узагальнюючі методи дослідження: аналіз та синтез досліджень з історіографії, джерелознавстві, педагогічної історіографії та педагогічного джерелознавства з метою визначення підходів до виявлення сучасних джерел зазначеної науки та уточнення їхньої класифікації, аналіз сучасних типів джерел педагогічної історіографії для їх виявлення та опису.

Виклад основного матеріалу. Оскільки наявність класифікації об'єктів пізнання без сумніву є важливим аспектом для дослідницької роботи, видається

необхідним розробити класифікацію педагогічно-історіографічних джерел як для поглиблення розуміння їхньої природи, так і для подальшого розвитку наук, які вивчають джерела, оскільки класифікація джерел слугує теоретичною основою історико-логічного пізнання; для найкращого отримання історичної інформації, що міститься в однотипних джерелах, з використанням уявлень про загальні ознаки та властивості певного типу чи виду джерела [6, с. 69].

Визнаючи особливе значення класифікації в науці, Д. Раскін зазначає, що науково обумовлена класифікація джерел є першим методологічним завданням. Це дозволяє нам вирішувати питання автентичності, репрезентативності, достовірності та відносної цінності різноманітних джерел. Класифікація також є необхідною умовою теоретичного та історичного аналізу джерел. Ефективність методів дослідження джерел залежить від глибини та обумовленості їх класифікації, тобто доказовості та достовірності результатів історичного дослідження. «Класифікація та систематизація історичних джерел, а також типологія досліджуваної інформації, що є одним із етапів дослідження, є невід'ємною частиною кожної сучасної наукової дисципліни» [16, с. 83].

Проблема класифікування джерел вважається складною та суперечливою. Вона полягає в тому, що для кожної історичної епохи, а також для кожного періоду історіографії розвитку науки (і, відповідно, історико-педагогічної) існують певні специфічні різновиди джерел, які, у свою чергу, відрізняються за походженням, способом відображення реальності, формою та іншими властивостями. Тож природно, що сьгоднішня педагогічна історіографія представлена сучасними інноваційними видами її джерел.

Погоджуючись із підходом до класифікації джерел, який було запропоновано науковцями-істориками, будемо поділяти джерела педагогічної історіографії на типи – «найширші категорії джерел, які відрізняються принципом зберігання та кодування інформації, тобто найбільш загальна його властивість» [15, с. 191], роди й види.

Типи історичних джерел було прийнято ділити на писемні, речові й усні. Дослідження показало, що зазначені типи джерел притаманні й педагогічно-історіографічній науці.

Беручи за основу класифікацію історіографічних джерел, запропоновану Я.Калакурою [12] та класифікацію історико-педагогічних джерел, подану Д.Раскіним [16, с. 85-98], ми розглянули джерела з точки зору педагогічної історіографії та склали власну класифікацію [9].

Але на сучасному етапі розвитку суспільства з'явилися нові сучасні джерела. Це пов'язано з інноваційними способами зберігання та передачі інформації за допомогою Інтернету, телебачення та радіо. Сучасні джерела поширюються на різні види усних та писемних джерел педагогічної історіографії, крім речових. Розглядаючи усні та писемних джерела педагогічної історіографії, варто зазначити, що сьогодні всі види традиційних джерел є або можуть бути представлені в Інтернеті, тому вони набувають нової форми. Класифікація сучасних типів джерел педагогічної історіографії представлена на рис 1.

Рис. 1 Класифікація сучасних типів джерел педагогічної історіографії

Оскільки останнім часом нова форма кодування інформації широко застосовується не тільки до сучасних досліджень, але й до попередніх традиційних джерел, які активно оцифровуються, вже можна з впевненістю стверджувати, що сьогодні більшість усних та письмових джерел педагогічної історіографії зберігаються у цифровому вигляді. Таким чином, сучасні усні джерела мають бути більш впливовими і, можливо, більш значущими, ніж традиційні, оскільки вони забезпечують легкий доступ для широкої громадськості. Вони, з одного боку, відображають єдність педагогічної думки та педагогічної дії, з іншого – мають суспільне значення (зокрема, лекції та семінари), які служать для формування та розвитку розуміння людьми педагогічних явищ. Усні джерела педагогічної історіографії існують поряд із письмовою педагогічною наукою. Вони дозволяють простежити відбиток розподілених наукових поглядів і зворотний вплив соціально-педагогічної свідомості на світогляд науковців та педагогів.

Такі види джерел, як доповіді вчених, виступи в дебатах, лекційні курси; консультації науковців; обговорення освітніх питань; он-лайн педагогічні конференції та вебіари; популярні ток-шоу на теле- та радіопрограмах належать до конкретних усних джерел педагогічної історіографії, які зберігаються та передаються за допомогою Інтернету, телебачення та радіо. Зазначимо, що перші п'ять перерахованих видів усних джерел існують як у традиційному, так і в сучасному вигляді. Разом із тим он-лайн педагогічні конференції та вебіари, популярні ток-шоу на теле- і радіопрограмах не були представлені у традиційних джерелах, адже існують у цифровому вигляді.

Взагалі сучасний усний тип джерел сприяє пізнанню «клімату» і, зокрема, «мікроклімату» науки, визначає ефективність розвитку та поширення наукових знань, розкриває, що саме впливає на спосіб мислення вчених, формує їх світогляд щоденно, дає можливість зрозуміти, які проблеми їх найбільше хвилюють [20, с. 265].

Найважливішим і найчисленнішим типом джерел педагогічної історіографії є писемні джерела, котрі у найбільш концентрованому вигляді відбивають майже весь розвиток педагогічної науки. Поділяючи бачення попередників про «виділення великих об'єднань писемних джерел» [16, с. 90], розділимо їх на три роди, а саме: оповідальні або наративні, дидактичні та документальні джерела.

Розглядаючи сучасні наративні джерела, ми припускаємо, що для педагогічної історіографії вони мають не менш важливе значення, ніж для будь-якої історії науки, але для педагогічної історіографії нинішньої науки вони є більш важливими, ніж традиційні, оскільки сьогодні практично всі вчені фіксують свої наукові думки, погляди та виконують роботи за допомогою комп'ютерів та майже всі їх досягнення можна знайти в Інтернеті, так само як і простежити розвиток наукових знань.

Ціннісний внесок різних видів сучасних оповідальних джерел не є однаковим та визначається їх специфікою. Отже, на сьогодні виділяємо такі види наративних джерел: наукові, серед яких є монографії, наукові статті, матеріали конференції тощо; публіцистичні, як-то: публіцистичні статті, записи виступів тощо; науково-популярні; особистісного походження, а саме: автобіографії освітян, спогади, щоденники тощо; критико-бібліографічні, куди відносимо бібліографічні довідки, бібліографічні огляди, хроніки наукових публікацій, рецензії тощо; художньо-педагогічні (оповідання, романи, нариси); блоги.

Природно, що для педагогічної історіографії як науки наукові пам'ятки є основним видом наративних джерел, оскільки вони найкраще демонструють погляди науковців. Наукові джерела представлені роботами вчених, а саме: монографіями, статтями, матеріалами конференцій, брошурами, друкованими конспектами тощо. На сучасному етапі розвитку науки всі наукові джерела представлені в цифровому вигляді, при чому в світовій мережі Інтернет можна знайти не тільки наукові праці останнього десятиріччя, а й попередніх років. Наукові джерела у традиційному (паперовому) вигляді вживаються

паралельно, але, на наш погляд, вони є менш зручними для дослідження, адже зберігаються здебільшого в бібліотеках.

Серед перелічених видів наукових джерел особливо виділяються монографії, які по праву вважаються головними носіями розвитку науки, джерелом розповсюдження знання історико-педагогічного характеру, фундаментом для написання узагальнюючих наукових робіт. Щодо таких своєрідних наукових джерел педагогічної історіографії, як аналітично оброблені напрацювання, до яких відносимо значні обсяги опрацьованого матеріалу, чернетки, відхилені статті, редакційні тексти тощо, то вони здебільшого зберігаються в персональних комп'ютерах науковців або на інших носіях інформації.

Наступний вид наративних джерел – публіцистичні також представлений і у традиційній й у сучасній (цифровій) формах. Існування публіцистичних джерел педагогічної історіографії визначено тим, що освітні проблеми є актуальними для суспільства, а отже підлягають обговоренню у засобах масової інформації. Дослідники відмічають «міцний зв'язок педагогічної публіцистики з педагогічною теорією» [16, с. 96-97], що сприяє розкриттю генезису педагогічних ідей, а завдяки існуванню соціальних мереж, історіографи можуть простежити суспільне ставлення до тих чи інших поглядів освітян та науковців.

Пам'ятки особистого походження, які є ще одним важливим видом джерел педагогічної історіографії, зазвичай зберігаються традиційними способами, хоча деякі з них можна знайти й у цифровому варіанті. Значення автобіографій педагогів, спогадів, щоденників, листів, особистих архівних фондів, приватних колекцій для дослідження персоналії загальноновизнане. Ще більшим воно є для історіографів, адже поєднання емоцій та дійсності дає змогу не тільки визначити й простежити формування педагогічних поглядів досліджуваної персоналії, а й вивчити її повсякденне життя, з'ясувати специфіку її мислення та стан розуму, її літературне та освітянське дарування, взаємовідносини із суспільством тощо.

Дослідження сучасних критично-бібліографічних пам'яток, а саме: бібліографічних довідників та оглядів, хронік наукових публікацій, оглядів наукових праць та навчальної літератури, які широко представлені в цифровій версії і можуть бути знайдені в Інтернеті, є надзвичайно актуальним для історіографів. Сьогодні поряд із виданням традиційних складаються електронні та цифрові версії бібліографічних покажчиків, зокрема педагогічної тематики. Доступність сучасних критично-бібліографічних джерел спрощує роботу історіографа. Ці джерела додають інформацію при дослідженні педагогічної персоналії, слугують своєрідним жанром історіографічних дискурсів, надаючи історіографу можливість бачити пріоритетну тематику наукових розвідок та статистичні дані.

Окремо виділимо вивчення джерел критичного характеру, як-то: оглядів наукової літератури та відгуків на неї, оскільки зазначені пам'ятки не лише включають бачення певної проблеми з погляду сьогодення, а й показують шлях певної педагогічної теорії в науковій царині так само, як і її відбиття на генезі освітянської думки та педагогічної науки в цілому. Окрім зазначеного, в них

може міститися модерне нестандартне вирішення розглянутої проблеми [17, с. 133].

Художньо-педагогічні праці, які сьогодні існують як у паперовому, так і в цифровому вигляді, можна віднести до сучасного виду джерел педагогічної історіографії. Вони представлені у вигляді романів, оповідань, нарисів, лірики, п'єс. З одного боку, дані джерела цінні тим, що показують розповсюдження конкретних педагогічних феноменів та ставлення до них у суспільстві, так само як і суспільне бачення проблем освітньої системи.

Більш того, зазначені пам'ятки допомагають виявити передумови, а в деяких випадках обґрунтовують педагогічний рух суспільстві. З іншого боку, художньо-педагогічна література допомагає аналізувати історичний період, коли ще не відбулося чіткого розмежування між науково-педагогічною та художньою літературою. Саме завдяки художньо-педагогічним джерелам історіограф має змогу поринути в певну історичну епоху. Однак, досліджуючи зазначені джерела, необхідно брати до уваги особливості художнього вимислу авторів.

Розглядаючи блоги, слід зазначити, що вони є досить новим видом педагогічно-історіографічних джерел, які поширюють педагогічні погляди та ідеї педагогів-науковців та викладачів, а також обговорюють найважливіші проблеми освітньої системи, викладання та виховання в суспільстві. Завдяки обговоренню в письмовій формі досліджувані джерела дозволяють історіографу глибше зрозуміти всі нюанси педагогічної думки вченого та простежити розвиток його ідей, а також ставлення до них суспільства.

Наступним своєрідним джерелом педагогічної історіографії є дидактичні пам'ятки. Вони походять з освітнього процесу й служать проявом єднання дидактичної теорії та освітньої практики. Сьогодні дослідження дидактичних пам'яток, як-то: підручників, навчальних посібників; навчальних планів, програм, поурочних планів; протоколів педагогічних рад, звітів викладацького складу; конспектів лекцій, зошитів учнів, є більш зручним для історіографів, адже майже всі вони, крім зошитів учнів, фіксуються та зберігаються в комп'ютерах та часто є доступними для перегляду на сайтах навчальних закладів тощо.

Специфікою зазначеної пам'ятки є їхнє функціональне призначення та практична відсутність відстані між джерелом та самим явищем. Стосовно навчальної літератури, як-то підручників чи навчальних посібників, вони представляють певне відображення освітянських ідей, а також конкретного рівня генезису науки. Даний вид дидактичних пам'яток в основному узагальнює найсучасніші науково-педагогічні здобутки, що наближує цей вид джерел до академічних робіт, особливо беручи до уваги, що вони здебільшого є підготовленими видатними вченими. Досліджувані пам'ятки спрямовані на навчання майбутніх педагогів, передачу їм відповідних знань та досвіду, підтримання їх наступності й закладання соціально-педагогічної свідомості [12, с. 20].

Щодо навчальних планів і програм як офіційних документів для регулювання навчального процесу, вони виконували у своїй реальності

конкретні функції, отже ці джерела більше за попередній вид пам'яток віддзеркалюють конкретний практичний стан освітньої системи та педагогічної науки. Таким чином, дані документи вважаються одним з важливих як історико-педагогічних, так і педагогічно-історіографічних джерел, оскільки їхнє вивчення й порівняння із зазначеними документами минулого дає історіографу змогу простежити формування та розвиток освіти; з'ясувати, як змінювався її зміст, цілі та завдання; з'ясувати стосунки між генезисом освіти та виховання та соціально-політичними та економічними умовами розвитку суспільства.

Сучасні конспекти лекцій часто робляться за допомогою комп'ютерів. Вони також допоможуть історіографам простежити освітній генезис, змінювання змістовного наповнення та вказівок. Додамо, що зазвичай у лекційних конспектах відображено педагогічні думки лекторів, відтак цей вид пам'яток слугує дослідженню розвитку як педагогічних ідей, так і педагогічної науки в цілому.

Ще один рід джерел педагогічної історіографії зі своєю специфікою представлений документальними джерелами, які здебільшого існують в традиційній (паперовій) формі. Важливі сучасні документи зазвичай не викладаються в Інтернеті, натомість документальні джерела минулих років оцифровуються активно і сьогодні є доступними не тільки в архівах. Відомо, що вони мають першочергове значення для вивчення певного історичного періоду. Документальні пам'ятки, які вплинули тим, чи іншим шляхом на еволюцію педагогічних думки та науки, освітню систему будь-якого рівня, систему підготовки педагогічних працівників тощо, представлені 1) актовими документами, 2) статистичними та 3) картографічними документами. Так, цінність першого виду документальних пам'яток полягає у відображенні офіційних настанов різноманітних органів стосовно освіти й виховання; значення другого виду джерел пов'язане з кількісними показниками розповсюдження конкретних освітніх феноменів та їхньою еволюцією; останній вид джерел дозволяє наочно простежити цю еволюцію.

Обговорення. Аналіз досліджень сучасних учених, таких як О. Адаменко щодо розвитку педагогічної науки в Україні у другій половині ХХ століття [5], О.Петренко стосовно проблеми класифікації джерельної бази історико-педагогічних досліджень [14], І. Стражнікової з історіографії розвитку педагогічної науки в дослідженнях західного регіону України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) [18] показала, що вчені вирішують проблему класифікації джерельної бази історико-педагогічних досліджень з виходячи з інших критеріїв, ніж ми. Зокрема, вони розглядають різні види письмових джерел і не роблять при цьому більш загальний розподіл, тобто не поділяють усі джерела на типи, роди та види. Вони також не виділяють сучасних джерел педагогічної історіографії. Однак частково за способом опису деяких видів письмових джерел наша наукова розвідка збігається з результатами названих дослідників.

Іншими словами, наше дослідження частково підтверджує гіпотезу інших вчених про проблему класифікації джерел традиційної педагогічної історіографії.

Висновки. Таким чином, вивчення проблеми сучасних видів джерел педагогічної історіографії дозволяє зробити наступні висновки:

1) І сучасні джерела педагогічної історіографії, і традиційні джерела можна поділити на типи, роди та види; два з трьох типів джерел педагогічної історіографії (а саме усні та писемні джерела) мають своє відображення в сучасних засобах зберігання та передачі інформації; сучасні види усних джерел можуть бути представлені усними доповідями вчених, виступами в дебатах, лекційних курсах; консультаціями науковців; обговоренням освітніх питань; он-лайн педагогічними конференціями та вебінарами; популярними ток-шоу в теле- і радіопрограмах, однак деякі з них можуть існувати і в традиційній формі (це виступи вчених; консультації науковців; обговорення навчальних питань); усі традиційні роди писемних джерел педагогічної історіографії (а саме оповідальні або наративні, дидактичні та документальні) мають своє відображення у сучасних засобах зберігання та передачі інформації; всі види писемних джерел можна знайти як у традиційних, так і в сучасних формах, виняток становлять блоги, які з'явилися нещодавно як нова форма обговорення проблем за допомогою Інтернету; всі різновиди джерел мають важливе, але не однакове значення для педагогічної історіографії.

2) Умовна класифікація джерел сучасної педагогічної історіографії була розроблена та подана у рукописі.

В якості **перспектив подальших досліджень** можна розглядати вивчення різних видів критики джерел.

Література

1. Fallace, Thomas D. (2009). Historiography and Teacher Education: Reflections on an Experimental Course. *The History Teacher*, 42 (2), 205–222. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/40543674?seq=1/subjects>

2. Fallace, Thomas D. (2005). Historiographical Thinking: Towards a New Approach to Preparing History Teachers. *Theory & Research in Social Education Volume*, 33 (3), 329–346. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00933104.2005.10473285>

3. Gallego, Alejandro A. (2000). Historiography of Education and Pedagogy in Colombia *Paedagogica Historica International Journal of the History of Education*, 36(3), 935–954. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0030923000360304>

4. Westhof, Laura M. (2012). Historiographic Mapping: Toward a Signature Pedagogy for the Methods Course. *The Journal of American History. Textbooks and Teaching*, 41(3), 1114–1126. Retrieved from https://nau.edu/uploadedFiles/Academic/CAL/History/History-Social_Studies_Education/Historiographic%20Mapping.pdf

5. Адаменко О. В. Розвиток педагогічної науки в Україні в другій половині ХХ ст. (1950–2000 рр.): автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Луганськ, 2006. 44 с.
6. Богдашина О. М. Джерелознавство історії України: теорія, методика, історія. Харків: Вид-во «Тарбут-Лаам», 2005. 192 с.
7. Голубнича Л.О. Класифікація джерел педагогічної історіографії. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2012. Вип. 26 (79). С.30–37.
8. Голубнича Л.О. Класифікація джерел історіографії педагогічної персоналії. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 15. С. 162–167. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=peddysk_2013_15_35
9. Holubnych, L., Kostikova, I., Maslova, N., Tanko, A., & Sikora, V. (2019). Modern Types of Historiographic Sources in Pedagogy. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 11(2), 326–340. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.18662/rrem/133>
10. Гупан Н.М. Українська історіографія історії педагогіки. К.: А.П.Н., 2002. 224 с.
11. Днепров Э.Д. О разработке методологических, историографических и источниковедческих проблем истории педагогики. Школа России накануне и в период революции 1905-1907гг. : сб. науч. тр. [под ред. Э. Д. Днепров]. М., 1985. С.5–24.
12. Калакура Я.С. Українська історіографія. К.: Генеза, 2004. 495 с.
13. Коляда Н. М. Дослідження історії вітчизняного дитячого руху радянського періоду: джерелознавчий аспект. *Історико-педагогічний альманах*. 2011. № 1. С. 54–60.
14. Петренко О. Б. До проблеми класифікації джерельної бази історико-педагогічного дослідження. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 15. С. 536–541.
15. Пушкарев Л.Н. Классификация письменных источников по отечественной истории. М., 1975. 281 с.
16. Раскин Д.И. Классификация историко-педагогических источников. *Историографические и методологические проблемы изучения истории отечественной школы и педагогики* : сб. науч. тр. [под ред. Э.Д.Днепров]. М., 1989. С. 85–98.
17. Сахаров А.М. Методология истории и историография (статьи и выступления). М. : Изд-во Моск. ун-та, 1981. 216 с.
18. Стражнікова І.В. Історіографія розвитку педагогічної науки у дослідженнях західного регіону України (друга половина ХХ – початок ХХІ століття) : автореф. дис.... д-ра пед. наук : 13.00.01. Тернопіль, 2015. 45 с.
19. Сухомлинська О. В. Методологія дослідження історико-педагогічних реалій другої половини ХХ століття. *Шлях освіти*. 2007. № 4. С. 6–12.

20. Шмидт С. О. Некоторые вопросы источниковедения историографии. *Проблемы истории общественной мысли и историографии*. М. : Наука, 1976. С. 264–274.

References

1. Fallace, Thomas D. (2009). Historiography and Teacher Education: Reflections on an Experimental Course. *The History Teacher*, 42 (2), 205–222. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/40543674?seq=1/subjects>
2. Fallace, Thomas D. (2005). Historiographical Thinking: Towards a New Approach to Preparing History Teachers. *Theory & Research in Social Education Volume*, 33(3), 329–346. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00933104.2005.10473285>
3. Gallego, Alejandro A. (2000). Historiography of Education and Pedagogy in Colombia *Paedagogica Historica International Journal of the History of Education*, 36(3), 935–954. Retrieved from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0030923000360304>
4. Westhof, Laura M. (2012). Historiographic Mapping: Toward a Signature Pedagogy for the Methods Course. *The Journal of American History. Textbooks and Teaching*, 41(3), 1114–1126. Retrieved from https://nau.edu/uploadedFiles/Academic/CAL/History/History-Social_Studies_Education/Historiographic%20Mapping.pdf
5. Adamenko, O.V. (2006). *Rozvytok pedahohichnoi nauky v Ukraini v druhii polovyni KhKh st. (1950–2000 rr.)* [The development of pedagogical science in Ukraine in the second half of the twentieth century. (1950-2000 gg.)] (Abstract of doctor's thesis). Luhansk, Ukraine.
6. Bohdashyna, O.M. (2005). *Dzhereloznavstvo istorii Ukrainy: teoriia, metodyka, istoriia* [Chronicle of History of Ukraine: Theory, Methodology, History]. Kharkiv: «Tarbut-Laam».
7. Holubnycha, L.O. (2012). Klasyfikatsiia dzherel pedahohichnoi istoriohrafii [Classification of sources of pedagogical historiography]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 26(79), 30–37.
8. Holubnycha, L.O. (2013). Klasyfikatsiia dzherel istoriohrafii pedahohichnoi personalii [Classification of sources of historiography of pedagogical personality]. *Pedahohichni dyskurs*, 15. 162 – 167. Retrieved from http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=peddysk_2013_15_35
9. Holubnycha, L., Kostikova, I., Maslova, N., Tanko, A., & Sikora, V. (2019). Modern Types of Historiographic Sources in Pedagogy. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 11(2), 326–340. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.18662/rrem/133>
10. Hupan, N.M. (2002). *Ukrainska istoriohrafia istorii pedahohiky* [Ukrainian historiography of the history of pedagogy]. Kyiv: A.P.N.

11. Dneprov, E.D. (1985). O razrabotke metodologicheskikh, istoriograficheskikh i istochnikovedcheskikh problem istorii pedagogiki [On the development of methodological, historiographic and source study problems of the history of pedagogics]. In E. D. Dneprov (Ed.) *Shkola Rossii nakanune i v peryod revoliutsii 1905-1907 gg.* [School of Russia on the eve and during the revolution of 1905-1907], (1st ed., pp. 5–24). Moskva.
12. Kalakura, Ya.S. (2004). *Ukrainska istoriografiia* [Ukrainian historiography]. Kyiv: Heneza.
13. Koliada, N.M. (2011). Doslidzhennia istorii vitchyznianoho dytiachoho rukhu radianskoho periodu: dzhereloznavchyi aspekt [Investigation of the history of the domestic children's movement of the Soviet period: the source-study aspect]. *Istoryko-pedahohichniy almanakh, 1*, 54–60.
14. Petrenko, O.B. (2013). Do problemy klasyfikatsii dzherelnoi bazy istoryko-pedahohichnogo doslidzhennia [To the problem of classification of the source base of historical and pedagogical research]. *Pedahohichniy dyskurs, 15*, 536–541.
15. Pushkarev, L.N. (1975). *Klassifikaciya pis'mennykh istochnikov po otechestvennoj istorii* [Classification of written sources on national history]. Moskva.
16. Raskin, D. I. (1989). Klassifikaciya istoriko-pedagogicheskikh istochnikov [Classification of historical and pedagogical sources]. In E. D. Dneprov (Ed.) *Istoriograficheskie i metodologicheskie problemy izucheniya istorii otechestvennoj shkoly i pedagogiki* [Historiographical and methodological problems of studying the history of the national school and pedagogy], (1st ed., pp. 85–98). Moskva.
17. Saharov, A.M. (1981). *Metodologiya istorii i istoriografiya (stat'i i vystupleniya)* [Methodology of history and historiography (articles and speeches)]. Moskva: Publishing House of Moscow University.
18. Strazhnikova, I.V. (2015). *Istoriografiia rozvytku pedahohichnoi nauky u doslidzhenniakh zakhidnogo rehionu ukrainy (druga polovyna khkh – pochatok khkhi stolittia)* [Historiography of the development of pedagogical science in the studies of the western region of Ukraine (second half of the XX – the beginning of the XX century)] (Abstract of doctor's thesis). Ternopil, Ukraine.
19. Sukhomlynska, O.V. (2007). Metodolohiia doslidzhennia istoryko-pedahohichnykh realii druhoi polovyny XX stolittia [Methodology of research of historical and pedagogical realities of the second half of the twentieth century]. *Shliakh osvity, 4*, 6 – 12.
20. Shmidt, S.O. (1976). Nekotorye voprosy istochnikovedeniya istoriografii [Some questions of the source study of historiography]. In *Problemy istorii obshchestvennoj mysli i istoriografii* [Problems of the history of social thought and historiography], (1st ed., pp. 264-274). Moskva: Nauka.